

Podvodna arheologija

Podvodna arheologija je dio arheološke znanosti koja se bavi proučavanjem materijalnih ostataka i tragova ljudskih kultura koji se nalaze ispod površine vode. Zanimanje za svijet ispod površine vode postojalo je još od davnina, a navodno se i sam Aleksandar Veliki spustio u ronilačkom zvonu u da bi se divio ljepotama podmorja. Prve ronilačke akcije pokretane su uglavnom zbog spašavanja ostataka robe i opreme iz brodoloma. Tijekom vremena je razvoj ronilačke opreme dozvolio i pristup širokim masama u podmorje. Velika prekretnica u tom razvoju zbila se 1940-ih kada su Emile Gagnan i Jacques-Yves Cousteau usavršili aparate za autonomno ronjenje s komprimiranim zrakom, koji je omogućio ronionicima brže i jednostavnije kretanje pod vodom.

Uvođenje aparata za autonomno ronjenje u široku upotrebu otvorilo je nove mogućnosti, koje su se uskoro počele koristiti i u podvodnoj arheologiji. U drugoj polovici 20. stoljeća se tako pokrenuo niz podvodnih arheoloških istraživanja, rekognosciranja i dokumentiranja podvodnih arheoloških nalaza po cijelom svijetu. Paralelno se razvijaju i metode istraživanja i dokumentacije u podvodnoj arheologiji koje su se morale prilagoditi mediju u kojem su se istraživanja i radila. Rješavanjem svih tih izazova koji su se javljali u podvodnoj arheologiji dalo je za rezultat i niz senzacionalnih otkrića. Možemo samo spomenuti najpoznatija nalaza brodoloma, od onih najstarijih, poput Uluburuna u Turskoj, kasnobronanodobnog brodoloma iz 14. stoljeća prije Krista, zatim itavog niza grčkih i rimskih brodoloma, preko vedskog ratnog broda Vasa iz 17. stoljeća, pa sve do novijih brodoloma poput svima znanog Titanic-a. Fascinantni su i rezultati istraživanja potopljenih gradova, primjerice Aleksandrije u Egiptu ili Port Royala na Jamajci.

Prvi pisani podaci o podvodnim arheološkim nalazima u Hrvatskoj potječu iz putopisa Alberta Fortisa iz druge polovice 18. st. koji spominje velike posude u Sušurju na otoku Hvaru. Sredinom 19. st. Mijat Sabljar bilježi niz podvodnih arheoloških nalaza, a posebno je zanimljiv crtež sarkofaga ugrađenih u rivu poluotoka Vranjica. Upravo je na ovom nalazu 1898. g. don Frane Buljanga našao ronioce koji su pregledali podmorski dio Vranjica, što možemo nazvati prvim pokušajem istraživanja podvodnog nalaza u Hrvatskoj.

Briga o zaštiti podvodne kulturne baštine u Hrvatskoj započela je 60-ih godina prošlog stoljeća kada se uvidjelo da su podvodna arheološka nalaza uvelike ugrožena pljačkom i devastacijom, te da je neophodno donijeti pravne regulative koje bi zaštitile podvodnu kulturnu baštinu. Sukladno tadašnjim mogućnostima obvezu istraživanja i zaštite preuzeli su istraživački timovi koji su djelovali u Puli, Rijeci, Splitu, Dubrovniku, Zadru i Zagrebu u sklopu svojih institucija i muzeja, konzervatorskih odjela, sveučilišta te ostalih znanstvenih institucija, a u novijoj povijesti u sklopu Ministarstva kulture kao krovne institucije za zaštitu kulturne baštine. Paralelno sa razvojem metoda zaštite i istraživanja doneseni su i pravni akti koji su regulirali podvodne aktivnosti, a 2004. g. Republika Hrvatska je ratificirala i UNESCO-ovu Konvenciju o zaštiti podvodne kulturne baštine.

Podvodna arheologija u Hrvatskoj ima itav niz rezultata koji se odnose na istraživanja i zaštitu podvodnih arheoloških nalaza. Do sada je evidentirano preko 400 nalaza koja potječu iz svih povijesnih razdoblja, 80-ak ih je moguće posjetiti, dio uz stručno vodstvo. Posebna pozornost posvećena je najugroženijim nalazima koja su zaštićena in situ. Stotinjak podvodnih arheoloških nalaza upisano je u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, čime uživaju posebnu pravnu zaštitu i skrb. Njih osam je zaštićeno i elinim mrežama koje dopuštaju posjetiteljima da ih vide, ali sprječavaju njihovu devastaciju. Teško je nabrojati sva do danas istražena nalaza u nas, ali zasigurno treba podcrtati imena onih koji su uvelike pridonijeli boljem poznavanju naše povijesti, primjerice nalaz Apoxiomena, Zaton s antičkim brodovima Liburnama, rimski brodolom kod Ilovika, nalaze u ninskoj luci sa poznatim brodovima Condura Croatica, novovjekovni brodolom kod

Gnali? a, te niz drugih nalazi? ta na otocima Mljetu, Murteru, Visu, Hvaru, ali i neizostavne moderne brodolome poput Szent Istvana, Albaniena, Re D? Italia ili Barona Gautscha. Povijesno i arheolo? ko bogatstvo Jadrana je neminovno i sadr? i jo? mnoge skrivene tajne, a na nama je da ih otkrijemo, ali i da ih zbrinemo na dostojan na? in.

Mladen Pe? i?